

Om Middelalderens Altere og Altertavler.

Af Professor *J. Kornerup*.

Ærede Forsamling!

Saalænge Menneskene have været til, have de følt Trang til at oprejse Altere for Guddommen, de tilbade. Da Noah gik ud af Arken, var det første, han gjorde, at

bygge et Alter for at ofre til Jehova. Hedningerne, som Grækerne og Romerne, rejste Altere og udstyrede dem med smukt Billedhuggerarbejde. Da Paulus var i Athen, saa han sig omgiven af mange Helligdomme og Altere for de græske Guder og fandt da ét, paa hvilket stod skrevet: »For en ukjendt Gud«, hvoraf han tog Anledning til sin Prædiken til Athenienserne. Vi ville i Dag dog kun sysle med de kristne Altere, som endnu fra gammel Tid staa i vore danske Kirker og som vare og ere det Hovedpunkt, imod hvilket Menigheden retter sit Blik.

De ældste Kristne brugte et Bord af Træ, »Herrens Bord«, og saaledes bruges det tildels endnu i den græske Kirke; men paa den Tid, man begyndte at bygge Stenkirker i Danmark, var denne Skik afskaffet, og Alterne opførtes alene af Sten. Som en Tradition fra den ældre Tid findes der dog endnu i Jylland enkelte ældgamle Altere af hugne Kampesten, hvis Plader bæres af fire Søjler, altsaa i Bordform. Et saadant Alter staar opstillet i Gaarden til Nationalmuseet i Kjøbenhavn. Men bortset fra disse Undtagelser ere alle vore oprindelige Altere opførte i Form af Sarkofager, hvad jeg senere skal komme tilbage til.

Naar en Kirke skulde bygges, nedlagde Biskoppen Grundstenen til Alteret, hvilket skulde minde om, at Kristus er hele Bygningens Hjørnesteen. Det synes at have været en ikke usædvanlig Skik, at der blev nedlagt Mønter i Alterets Grund. Da man i 1816 nedbrød Alteret i den gamle St. Ibs Kirke i Roskilde, fandt man nogle Mønter fra det tolvte Aarhundrede. Ved Nedbrydelsen af Østermarie Kirke paa Bornholm fandt jeg selv indmuret i Alterets Grundvold en Mønt med Erkebiskop Uffes Navn, hvorefter det maa antages, at denne Prælat har lagt Grundstenen til Kirken, medens han sad i Erkebispesædet imellem Aarene 1228—52.

Alterets Form som en Sarkofag stammer derfra, at de gamle Kristne fejrede deres Gudstjeneste, i Katakomberne paa Martyrernes Grave, og det blev derefter almindelig Brug at indrette en saadan Grav i Alteret ved deri at ned-

lægge Helgenben. Man støttede sig heri paa Apostlen Johannes's Ord: »Jeg saae under Alteret deres Sjæle, som vare myrdede for Guds Ords Skyld og for det Vidnesbyrd, som de bare.« Aab. VII, 9. Vi have som bekjendt i Danmark fundet mangfoldige Helgenlevninger nedlagte i et lidet firkantet Rum i Alterbordene, men vanskeligt er det for vor Tid at begribe den Overtro, som knyttede sig til slige Helgenben. I et Dokument fra Aaret 1191, angaaende Indvielsen af Gumløse Kirke i Skaane¹⁾, findes en højst mærkelig Fortegnelse over en Mængde Relikvier, som Byggherren, Ridderen Trugot Ketilson, »efter Guds Naades Indgivelse« havde samlet sammen og nedlagt i Alteret. Listen nævner: et Stykke af Herrens Kors, af Stenen, som Korset stod paa, et Stykke af Fadet, hvorpaa Herren spiste Nadveren, noget af Jomfru Marias Haar, noget af hendes og Johannes Døberens Klæder, noget af St. Peders Skæg, af Andreas's og de øvrige Apostles Sandaler og Ben. Derefter opregnes en hel Del af den ældre Kirkes Helgener, Lunds Domkirkes to Værnehelgener, St. Lavrentius og St. Mauritius, samt St. Sebastian, St. Martin af Tours, Kirkefaderen Hieronimus, St. Benedikt, St. Ansgar, St. Bernhard af Clairvaux, Thomas af Becket, Erkebisp i Canterbury, og flere; men ingen nordiske Helgener nævnes, undtagen den hellige Margrethe, »som hviler i Roskilde«, den sidste maaske fordi hun var en Frænke af Erkebiskop Absalon, der selv var tilstede og indviiede Gumløse Kirke. Der nævnes ikke mindre end 96 Helgenlevninger, som det vistnok har kostet den gode Trugot Ketilsen baade Møje og Penge at skrabe sammen. Vi anse ham for en enfoldig og lettroende Mand; men saadan var hele hans Tid, henfalden til en overtroisk Dyrkelse af Helgenben.

I enhver Kirke skulde der være et Høialter, hvor »Messeofferet« forrettedes, ved hvilken Brødet og Vinen efter katholsk Opfattelse bogstaveligt forvandlede til Kristi

¹⁾ »Encænna templi Gumlösani.« Script. rer. Dan. V, 377.

Legeme og Blod, og hvorfra det løftedes i Vejret og vistes frem for Menigheden for at blive tilbedt. Men foruden dette Høialter var der ogsaa Sidealtere, ja i de store Domkirker oprettedes der i Løbet af Middelalderen et meget betydeligt Antal Altere for Helgener. Fyrster og Riddere skænkede med rund Haand Penge og Jordegods hertil, for at Messer kunde holdes »for deres Sjæls Frelse.« Lunds Domkirke havde i alt 60 Altere, Roskilde Domkirke ved Aar 1413: 50 Altere.

Ved Reformationen udkom der flere Forordninger om, at overflødige Altere og Helgenbilleder skulde fjernes fra Kirkerne¹⁾, saa at der herefter kun var ét Alter. Denne Foranstaltning var vistnok en Nødvendighed; men mangt et gammelt Kunstværk er herved gaaet tabt eller ligger i Stumper paa Vaabenhusloftet, eller bevares i det heldigste Tilfælde i Nationalmuseet. Dog findes der i en enkelt Kirke i Skaane, altsaa i Fortidens Danmark, bevaret ikke mindre end 5 Altere. Det er i St. Olafs Kirke i Nærheden af Cimbrishamn. For mange Aar siden besøgte jeg denne Kirke, der ligger helt afsides gemt bag Skove, og jeg blev i høj Grad overrasket, da jeg traadte ind i den. Ved Vægge og Piller stod endnu fem vel bevarede Altere med store, udskaarne, malede og forgyldte Billeder fra det 15. Aarhundrede, for St. Anna, den hellige Trefoldighed, Jomfru Maria, St. Olaf, Kirkens Værnehelgen, og for Kristus korsfæstet mellem de to Røvere, det sidste paa Høialteret. Bonden, der kørte for mig, fortalte, at gigtsvage Folk undertiden sneg sig til at tage St. Olafs sølvbladede Økse ud af hans Haand for at stryge deres syge Lemmer med. Man vidste fra Forfædrene, at denne Kur vilde nok hjælpe. En Gang havde en Tyv stjålet Sølv-Øksen; men da fik han en saa »ryslig« Værk i Lemmerne, at han maatte skynde sig at faa Øksen leveret tilbage. Endnu lige til vore Dage lejrer den skaanske Almue sig rundt om Kirken

¹⁾ Dr. H. Rørdam: »Danske Kirkelove« 1, 80, 250, 251, 461, 472.

paa St. Olafs Dag, den 29. Juli, og holder et helt Marked med Trævarer og sligt. Kirken staar da aaben, og Folket gaar der ind og ser med Forundring paa de store Billeder, paa Gud Fader med Guldkronen og det svære graa Skæg, paa Jomfru Maria og hellig Olaf. Der hænger endnu nogen Overtro ved de gamle Billeder, uagtet Domkapitlet i Lund 1740 havde forbudt Folket at valfarte til denne Kirke.

Vi ville nu betragte Alterets Prydelse og Tilbehør. Saadanne Altertavler, som vi nu have, fandtes ikke oprindeligt i Kirkerne. Halvkuplen i Korrundingen, »Apsis«, var derimod prydet med et stort Freskomaleri af Kristus paa sin Herligheds Trone, omgivet af Evangelisterne og velsigende sin Menighed, en imponerende Skildring, laant af Johannes's Aabenbaring 4. Kap. Saadanne Malerier findes endnu i Skiby, Alsted, Sæby og Hagested Kirker i Sjælland. Paa Alteret stod da kun et mindre Krucifix af forgyldt, undertiden emaillet, Kobber eller skaaret ud i Hvalrostand som det mærkelige Krucifix i Herlufsholm Kirke. Endvidere skulde der paa Alteret staa to Lysestager og ligge en Evangeliebog samt Kalk og Disk og et Gemme til Hostien, undertiden i Form af en Due, saaledes som der findes én i Nationalmuseet, indført fra Frankrig.

Men allerede i det tolvte Aarhundrede vilde man ikke nøjes med dette, men ønskede en mere pragtfuld Udstyrelse, og det træffer sig saa heldigt, at vi i Danmark eje, dels i Nationalmuseet dels i jydsk Kirke, nogle særdeles mærkelige i forgyldt Kobber udarbejdede Altertavler med Forstykker til Alterbordet, saakaldte Antemensaler, som ere saa sjældne, at ethvert Museum i Evropa vilde være stolt af dem. I vort Museum i København staa saadanne Altertavler med Antemensaler fra Kirkerne i Lisberg og Odder¹⁾, endvidere Antemensalet fra Ølst ved Randers. Et dito findes i Stadil ved Ringkjøbing, saa vel

¹⁾ Om Odder Kirkes Altertavle, der blev solgt til Tvenstrup Kirke for 10 Rdl (!), se »Kirkehist. Saml.« II, 1892, S. 331 og »Ny kirkehist. Saml.« I, 166.

som en Altertavle i Sahl ved Skive. Alle disse Altertavler er udarbejdede med en beundringsværdig Kunst, udhamrede, »drevne«, i Kobberplader, ægte forgyldte og anbragte paa et Underlag af Egetræ. Antemensalerne ere inddelte i Fyldinger med rigt prydede Ramstykker, i hvis Skæringspunkter der undertiden, som i Stadil, er indfattet store funklende Bjergkrystaller. I en stor oval- eller firkløverdannet Ramme i Midten sidder som oftest Kristus i Højsædet, velsignende Menigheden. I alle Fyldingerne ses bibelske Scener i Relief. I de tre fuldstændigst bevarede fra Sahl, Lisberg og Odder hæver sig bag Alterbordet den egentlige Altertavle, hvis nederste Del eller Fodstykket danner en bred Frise med Kristus og Apostlene, ligeledes i Relief, medens Crucifixet, hvor Jesus bærer Kongekrone, ses derover, omgivet af en dejlig, fritstaaende, med Slyngninger og fantastiske Figurer rigt prydet Rundbue. Disse Altertavler have gjort en fortrinlig Virkning i de gamle romanske Kirkebygninger, som de passe udmærket til. Da Viborg Domkirke efter sin Gjenopførelse i denne Stil skulde have en ny Altertavle, valgte man derfor med Rette at bruge Sahl-Tavlen som Model. Iøvrigt ligge Forbillederne til alle disse mærkelige Arbejder i Syden. Italien ejer flere; men mest bekjendt er vistnok det prægtige Antemensale, drevet i purt Guld, som den tyske Kejser Henrik II i sin Tid skænkede Domkirken i Basel, men som nu forvares i Musee Cluny i Paris¹⁾.

Et interessant, endnu uopklaret Spørgsmaal trænger sig her frem: Hvor ere de ovennævnte danske Altertavler udførte og af hvem? Nationalmuseet angiver dem som indenlandske Arbejder fra det 12. Aarhundrede, Antemensalet fra Ølst fra Begyndelsen af det 13. Man har vist hen til, at Guldsmedde- og Metalarbejder i Gorm den Gamles Tid stod paa et forholdsvis højt Trin her i Landet, og at der i Lisberg-Tavlen findes Drager og andre nordiske

¹⁾ P. Mérimée: »Etudes sur les arts«. Paris 1875, p. 339.

Motiver. Det er dog vanskeligt med Sikkerhed at afgjøre, om disse Alterprydelser virkelig ere udførte i Danmark. I de halvtredie hundrede Aar, der vare forløbne efter Gorms Tid, var Kunsten gaaet meget tilbage, og en ny Stil vandret ind. Der er noget, der kunde tale for, at en Del af Tavlerne ere udførte i Tyskland, og Lisberg Tavlen i England eller Irland. Der findes paa denne f. Eks. under den store Bue tilvenstre nogle underlig sammenslyngede Prydelser, der ligne de irske Ornamente. I Stadil vil Folkesagnet vide, at Alteret er kommet fra England; men af større Værd end Sagnet er en mærkelig Efterretning i det berømte engelske St. Albans Klosters Krønike¹⁾. Denne fortæller om en Munk i Klosteret. Han hed Anketil, det nordiske Asketil, og har uden Tvivl været af dansk Æt. Han berømmes som en stor Kunstner, Guldsmed og Forfærdiger af Helgenskrin. Denne Anketil blev kaldet ind til Danmark, hvor han i syv Aar arbejdede for Kongen, rimeligvis Kong Niels, og var ogsaa dennes øverste Møntmester. Vi have her et Exempel paa, at engelske Kunstnere have arbejdet i Danmark. Vore egne Kilder indeholde intet om sligt, men fortælle dog om forskellige Bisper, Abbeder og Munke, som kom herind i Landet i den tidligere Middelalder fra England. Af lignende Arbejde som de ovennævnte Altere vare Helgenskrinene, som stode paa Højalteret. I Trondhjem stod St. Olavs Skrin dér, i Odense hellig Knud Konges, i Ringsted Knud Hertugs. Munkene i Esrom gav Kong Valdemar 1 Mark purt Guld til at forgylde hans Faders Skrin, af Taknemlighed for Gods, han havde givet Klosteret²⁾.

Da den romanske Stil, Rundbuestilen, maatte vige for den gotiske, tabte den smukke Kunst, det i Metal drevne Arbejde, sig, og der indtraadte en Forandring i Altertavlernes Form og Materiale. Man brugte nu at skære

¹⁾ Mathæus Paris: «Vita viginti trium Sancti Albani abbatum», Wats Folioudgave London 1686, S. 59.

²⁾ Thorkelins Diplomatarium I, 29.

dem ud i Egetræ, undertiden ogsaa i Alabast. Der er bevaret os et særdeles mærkeligt Exempel paa et sligt Arbejde i Alabast fra omtr. 1400 eller lidt ældre i Borbjerg Kirke i Jylland. Inde i en af de sædvanlige Rammer i Barokstil fra Kristian den 4des Tid sidder den gamle Altertavle, et Skab af Egetræ med hvide Alabaster-Figurer, der give en mærkelig Skildring af Legenden om den hellige Ridder Jørgen. Man ser St. Jørgen med sit hvide Skjold med det røde Kors, trædende paa Dragen, der er gennem-boret af hans Spyd, endvidere, hvorledes han knæler skriftende for en Præst, hvorledes han forberedes til Kampen, idet en Prinsesse sætter Hjelmen paa hans Hoved, og Engle holde hans Sværd, Landse og Skjold, og spænde Sporer paa ham. I Baggrunden staar hans opsadlede Ganger. En anden Afdeling skildrer, hvorledes Apostlen Bartholomæus bliver levende flaaet. Forsiden af Alterbordet er prydet med et i Egetræ udskaaret Antemensale fra omtr. 1200.

I den senere Middelalder indrettede man Altertavlerne som Skabe med Fløjdøre, der udvendig vare prydede med Malerier, men indvendig med en Rigdom af forgyldte, rundt udskaarne Billeder. Paa Kirkens Festdage aabnede man Skabet for at lade al denne Pragt komme tilsyne. Den midterste, største Afdeling af Skabet indtoges af store Figurer: Kristus, Jomfru Maria og Kirkens Værnehelgen, f. Eks. i Aarhus Domkirke St. Clemens. I Slutningen af den katholske Tid var det som oftest Kristus, korsfæstet imellem Røverne, der var Hovedemnet; saaledes i Klosterkirken i Horsens og vor Frue Kirke i Aarhus. Under Korset ses da gjerne en hel Skare: Maria falder i Afmagt, støttet af Johannes og Kvinderne, den romerske Hovedsmand holder til Hest og peger paa Kristus: »Sandelig denne var Guds Søn«! Soldaten stikker Spydet i Herrens højre Side, en anden rækker ham Svampen, Krigsknægtene spille Tærning og klamres om hans Kjortel osv., alt sammen snittet ud i stærke, ofte barokke, Træk med den øjensynlige Stræben efter at tale til Menighedens Hjerter. Paa

Fløjdørene opstillede man i dobbelte Rækker mindre Figurer af Apostle og Helgener.

Historien omtaler den Rundhaandethed, hvormed Konger og Dronninger af Danmark skænkede Penge til Alteres Forskønnelse. I et Brev fra 1411 skænker Dronning Margrethe 120 lybske Mark til hellig Trefoldigheds Alter i i Roskilde Domkirke og til Billederne af Cherubim og Seraphim sammesteds for at forgyldte dem bedre¹⁾. Ved samme Dronnings højtidelige Bisættelse²⁾ i Domkirken den 4. Juli 1413, ved hvilken Lejlighed Kong Erik, Dronning Philippa, Hertug Boleslav af Pommern, Hertug Johan af Saxon-Lauenborg, Erkebisp af »Londonia« og 15 andre Bisper m. fl. vare tilstede, blev der holdt Sjælemesser ved 50 Altere. Kongen skænkede gyldne Prydelser til de enkelte Altere, og Dronningen ligeledes samt Damaskes-Duge til Altrene. Endvidere gav de begge til hvert Alter 2 Rose-nobler, Fyrsterne en Gylden, Ridderne og de øvrige tilstedeværende mindre Summer. Som man seer, var det en indbringende Dag for Domkirken.

Kristiern den førstes Dronning, Dorothea, forærede en Guld-Tavle til hellig tre Kongers Kapel i Roskilde: »Tabula aurea reginæ Dorotheæ«, som nævnes i en gammel Fortegnelse over Kirkens Skat³⁾. Da Kong Hans i Aaret 1513 var bleven begravet i Graabrødre Kirken i Odense, besluttede hans Enke, den fromme Dronning Kristine, at skænke Munkene, der skulde holde Sjælemesser for den kongelige Familie, en ny og prægtig Altertavle. I denne Anledning indkaldte hun den berømte Kunstner, Billed-skæreren Klaus Berg fra Lybæk. Han kom herind, fulgt af tolv Svende, »og alle vare de klædte i Silke.« Saa snittede og forgyldte de den pragtfulde Altertavle, som nu staar i St. Knuds Kirke, et storartet Værk af en vidunderlig Kunst med Hundreder af Figurer. I Midten ses den Korsfæstede om-

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 373.

²⁾ Prof. K. Erslev: »En Kirkefest«. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 809.

³⁾ J. Langebek i »Nye danske Magazin« VI, 43.

given af alle Himlens Helgener, som kendes paa deres forskellige Attributer. Kun Ansigter og nøgne Legemsdele saavelsom Foret i Klæderne ere malede, alt det øvrige er rigt forgyldt med paamalede fine Bordter. Dragterne ere fra Kristian II's Tid, og Helgeninderne have Pufærmer og Baretter, saaledes som man kan tænke sig, at Dyveke har baaret dem. Men forneden paa Fodstykket knæler hele den kongelige Familie med foldede Hænder foran den tornekrone, lidende Frelser. Der ses til venstre Kong Hans, Kristian II og Prins Frans og til højre Dronning Kristine, Dronning Elisabeth og en Prinsesse. Dette stor-slaaede Kunstværk, det betydeligste Billedhuggerarbejde i Danmark fra den katholske Tid, har havt en mærkelig Skæbne. Da man i 1805 nedlagde Graabrødrekirken i Odense, der desværre i 1817 jævnedes med Jorden, blev Altertavlen ved Auktion solgt til vor Frue Kirke sammesteds for en Spotpris af 215 Rigsdaler. Den stod dér i mange Aar og led af Fugtighed, indtil den i 1884 blev erhvervet for St. Knuds Kirke ved to Mænds patriotiske Offer, nemlig Borgmester Koch og Brygger Schiøtz i Odense. Da Benene af de paa Alteret fremstillede Konger, af Dronning Kristine og Børn, ved Graabrødrekirkens Nedbrydelse vare overførte til St. Knud, hvor de 1884 bragtes ned i Krypten tilligemed Benene af Elisabeth, Kristian II's Dronning, som blev ført hid fra Kirken St. Gudule i Gent, er den historiske Forbindelse imellem de kongelige Grave og Altertavlen saaledes atter heldigt bragt tilveje.

I Aaret 1511 lod ifølge en Indskrift Prioren ved Helligaandsklosteret i Faaborg, Peder Nielsen, et prægtigt stort Alterskab opstille i sin Kirke. Nu bevares det i Nationalmuseet. Den midterste Afdeling optages af tre Figurer i overnaturlig Størrelse: Gud Fader med Guldkrone og fyldigt, graat Skæg holder den lidende Kristus foran sig; til venstre St. Augustinus i Bispeornat, holder et Hjerte i Haanden; til højre den hellige Monica, Augustins Moder, klædt som Nonne. Paa Fløjene ses 16 Helgene opstillede i mindre

Figurer, nemlig: St. Paul, St. Kristoffer, St. Barbara, St. Dionysius, St. Circasius, St. Magnus, St. Vitus, St. Andreas, St. Egidius, St. Jørgen, Sta. Margrethe, St. Eustatius, St. Achasius, St. Blasius og et Par ubekendte Helgener; som man sér, en rigtig Munketavle; men den har, uden at være et saa stort Kunstværk som Tavlen i St. Knud, dog gjort en udmærket Virkning i Klosterkirken, inden — som man siger — Forgylningen gik af Sancte Gertrud.

Det vil ved denne Leilighed ikke være muligt at opregne alle de mærkelige Altertavler fra den katholske Tid i Danmark. Jeg maa derfor henvise til det smukke Værk om dem, som er forfattet af Kunsthistorikeren Dr. Francis Becket paa Kultusministeriets Foranstaltning.

Til Slutning beder jeg om Lov til at fortælle et Sagn, som knytter sig til et Alterskab i den lille By Aarhus, som ligger i det østlige Skaane ved Udløbet af Helgeaaen. Begivenheden tildrog sig i Reformationens Dage, da Liden-skaberne vare i stærk Bevægelse i Anledning af Trosskiftet. Der udbredte sig nemlig det Rygte i Byen, at hver Lørdag Nat græd de hellige tre Marier, Jomfru Maria, Maria Magdalene og Marie Salome, som endnu den Dag idag staa i deres forgylde Kaaber over Alteret, deres blodige Taarer, som kunde ses, naar Menigheden Søndag Morgen kom i Kirke. Den enfoldige Almue, som endnu hang ved den gamle Tro, kom i stærk Sindsbevægelse ved at høre om dette Under. Lutheranerne, der vare højst forbitrede, besluttede da i al Hemmelighed at efterspore, hvorledes dette hang sammen. En Lørdag Aften skjulte saa nogle af deres Mænd sig i Kirken, og Tiden blev dem vel noget lang. Men da Midnatsklokken slog, knirkede Kirkedøren, og en gammel Kone med en Lygte i Haanden listede sig ind og krøb op paa Alterbordet, hvor hun fremtog en liden Flaske med Blod og en Pennefjer, hvormed hun smurte Blodet paa de tre Mariers Kinder. Kærlingen blev greben »in flagranti«, og hendes Nøgle blev til Amindelse om

denne »pia fraus«, dette fromme Bedrageri, hængt op over Korbuen, og der hænger den endnu.

Saaledes udartede Tilbedelsen af Helgenbilleder, men den romerske Kirke forstod udmærket at bruge Kunsten i sin Tjeneste for ved dens Hjælp at virke paa det enfoldige og uoplyste Folks Indbildningskraft. I Kirken, hvor et mystisk dæmrende Lys herskede, straaede de forgyldte Altere med Jomfru Marie og alle Helgener i talrige Kjerters Glans og viste sig som en Aabenbaring for den andægtigt knælende Menighed. For at være retfærdige, maa vi dog huske paa, at, de gamle Alterskabe ogsaa indeholde evangeliske Skildringer. Der gaar igennem Billederne af Jesu Lidelseshistorie en naiv og from Følelse, og det er ofte lykkedes de gamle Billedskærere paa en virkelig udtryksfuld Maade at fremstille Marias og Kvindernes dybe Sorg ved Korsets Fod og ved Jesu Gravlæggelse. Der røber sig i disse Billeder en enfoldig men levende Tro, som ofte savnes i vore moderne Altermalerier.

Efter en Sang holdt Dr. H. F. Rørdam et Foredrag om Nyborgs kirkelige Fortidshistorie, angaaende hvilket vi dog her maa nøjes med en Henvisning til de Referater, som Dagbladene i Nyborg bragte efter Mødet. Et Afsnit deraf, tildels hvilende paa hidtil utrykt Materiale og vedrørende Byens kirkelige Forhold i 18. Aarhundrede, vil forhaabentlig finde en mere indgaaende Behandling i et senere Hefte af Kirkehist. Samlinger. Det drejede sig om den Række Nordmænd, der virkede her som Sognepræster, hvoraf i det mindste en enkelt var en skarp Modstander af hin Tids religiøse Bevægelser, medens samtidig flere af Kapellanerne vare udprægede Tilhængere af den pietistisk-herrnhutiske Retning.

Mødet sluttedes som sædvanlig med Sang og Orgelspil.
